

ש הלכות פסח ה'תשפ"ה

הלכות איסור אכילה והנאה מחמץ

ארבע מצוות מהתורה באיסור חמץ

- **שלוש מצוות לא תעשה ומצוות עשה אחת:**
 1. איסור אכילת חמץ ואיסור הנאה מחמץ – אפילו שיעור כל שהוא של חמץ אסור באכילה ובהנאה.
 - 2-3. ש'לא ימצא' חמץ ברשותנו ושל'א יראה' חמץ ברשותנו – שני איסורים אלו הינם דווקא בחמץ בשיעור נפח של כזית.
 4. מצוות עשה, להשבית את החמץ לקראת הפסח, על ידי ג' שלבים:
 - א. בדיקת חמץ. ב. ביטול החמץ והפקרתו בפה. ג. ביעור החמץ בפועל בשריפה ושוב אחרי השריפה ביטול החמץ והפקרתו בפה.
- **כיון שנכנס החג, נוספים עוד שני איסורים:** 'בל יראה' ו'בל ימצא'. ואף איסור אכילה נעשה חמור יותר, שהאוכל חמץ במויד אחר חצות יום י"ד מתחייב במלקות בלבד, ואילו משנכנס החג מתחייב בכרת.
- **חמץ לאחר הפסח** – אחר שנתיים הפסח הותר החמץ, אלא שחכמים אסרו חמץ של יהודי שעבר עליו הפסח, שכיוון שעבר בהשתיית החמץ בפסח על איסור בל יראה ובל ימצא – קנסו חכמים לאסור את החמץ באכילה ובהנאה. אבל חמץ של גוי שעבר עליו הפסח מותר באכילה, ומותר ליהודי לקנותו ולאכול.

זמני האיסורים בחמץ

- **איסור אכילה והנאה מחמץ, וכן המצוה להשבית את החמץ – מתחיל**

מהלכות הגעלת כלים והכשרת המטבח

כללי הגעלת כלים

- **כלי שתשמישו גם במים רותחים וגם על ידי האש – לדעת השו"ע (סי' תנ"א סעי' ה) הכשרתו כפי רוב תשמישו, אולם לדעת הרמ"א (שם) הכשרתו לפי תשמישו החמור.** בשעת הדחק אפשר להקל להכשירו כפי רוב תשמישו (משנ"ב שם סקמ"ו, כף החיים שם ס"ק ק').
- **כלי שבלע על ידי האש דבר היתר שאחר כך נעשה איסור (כמו בשר וחלב) – מספיק להכשירו על ידי הגעלה (נב"י ע"ז עה:).** אולם דעת רוב הפוסקים שבליעת חמץ נחשבת לבליעת איסור, שאף שבמשך כל השנה מותר לאכול, מכל מקום שם חמץ עליו, ולכן צריך ליבון חמור, וכן פסק השו"ע (סי' תנ"א סעי' ד). בשעת הדחק או בצירוף עוד טעמים ניתן לסמוך על המקילים (משנ"ב שם סקמ"ח וסקל"ב).

הכשרת המטבח לפסח

- **תנור אפיה** – מאחר שהתנור בולע מחום של אש, צריך להכשירו בליבון חמור. **לכן תנורים שיש בהם דרגת חום גבוהה מאד (400 מעלות צלזיוס) לצורך ניקוי עצמי (פירוליטי) – יש לנקותו היטב, להכניס לתוכו את התבניות, להפעיל על דרגת חום הגבוהה למשך כשעה, והרי זה כליבון חמור. אולם תנורים רגילים – אין אפשרות לעשות בהם ליבון חמור, ולכן כתבו הרבה פוסקים שחשוב הדבר כשעת הדחק, ויש לסמוך על המקילים הנ"ל שחמץ חשוב כבליעת היתר ודי בליבון קל, ועל כן יש לנקות את התנור היטב על ידי חומר כימי חריף, להמתין 24 שעות, ולהפעיל את התנור למשך יותר משעה על דרגת חום הכי גבוהה (ולקריי מועדים שר"ת סי' ה. פסקי תשובות סי' תנ"א אות י').** יש שכתבו שנכון לצפות את קרקעית התנור ודפנותיו בפה או בנייר כסף. מי שבאפשרותו לייחד תנור אפיה עבור פסח – תבוא עליו ברכה.
- **תבניות אפיה** – כיון שנגע בהם חמץ באופן ישיר, חובה להכשירם בליבון חמור, אולם כיון שיתקלקלו בכך, יש לקנות חדשים לפסח, ואם לא ניתן להשיג יש להכשיר את הדרשת של התנור יחד עם התנור כנ"ל, על הרשת יש להניח נייר כסף, ומעליו תבניות חד פעמיות.
- **חצובה של כיריים** – למנהג האשכנזים – כתב הרמ"א (סי' תנ"א סעי' ד) שהחצובה של הכיריים צריכה ליבון כיון שלפעמים נבלע בה טעם חמץ על ידי האש. אולם זהו לכתחילה (משום שחמץ איסור חמור) אבל מעיקר הדין מספיק ליבון קל (כיון שאין בליעה בנגיעה של שתי קדירות זו בזו ללא

- **נותן טעם לפגם** – כל כלי שבישלו או אפו בו חמץ, דפנות הכלי בולעות טעם החמץ, ואם אחר כך ישתמשו בכלים אלו בפסח, טעם החמץ הבלוע בכלי יצא מדופן הכלי ויבלע עתה באוכל. אף שיש כלל ידוע שאם עברו 24 שעות משעת הביטול הראשון, הטעם הבלוע בכלי נעשה פגום, ושוב אינו אוסר – כן הדין דווקא בדיעבד אם שכחו והשתמשו בכלי זה, אבל לכתחילה אסור להשתמש בכלי זה (שו"ע י"ד קכ"ב, ב). ומי שהשתמש בו במויד אותו ואסרו עליו את התבשיל (כנהג"ש). ועוד שלעניין איסור חמץ, דעת הרמ"א (א"ח סי' תמ"ז סעי' י) שאף בדיעבד התבשיל אסור, כיון שאיסור חמץ אוסר אפילו במשהו.
- **סוג הכלי** – כלי מתכות – הכשרם כמבואר להלן. כלי עץ ופלסטיק – דינם ככלי מתכות. כלי חרס ופורצלן – אין להם הכשר. כלי זכוכית שהשתמשו בהם בחם – **לשיטת השו"ע** (סי' תנ"א סעי' כ"ז) **והרב עובדיה יוסף זצ"ל** (חזון עובדיה פסח עמ' קנ"ב) אינם בולעים ופולטים כלל ולכן אינם צריכים אלא שטיפה והדחה בצוננים בלבד, **לשיטת האשכנזים** (רמ"א שם) **והרב איש חי** (שנה א' צו י"ד) – דינם ככלי חרס שאין דרך להכשירם.
- **דרך הכשרת כלי מתכות** – על פי הכלל היסודי – "כבולעו כד פולטו". באותו אופן שטעם האיסור נבלע בכלי, כך הוא נפלט. ישנן שתי צורות בליעה עיקריות – במים רותחים ובאש.
- **איסור שנבלע על ידי מים רותחים** – כגון סיר שבישלו בו חמץ, בליעתו בליעה קשה שאינה יוצאת במים רותחים, ולכן להכשרתה צריך ליבון חמור, כלומר העברה באש עד שיצאו מהכלי ניצוצות או שיתלהט ויתאדם, שבכך הטעם הבלוע נשרף (שו"ע שם סעי' ד).
- **כלי שצריך הגעלה, אלא שיש בו חריצים שקשה לנקותם, או שיש ספק אם הכלי צריך ליבון חמור** – הכשרתו על ידי ליבון קל, כלומר חימום הכלי באש עד שאם יניחו קש או חוט על צידו השני יחרך מרוב החום, שכן בכוחו של ליבון קל להפליט יותר מהגעלה, וגם שורף מקצת מהטעם הבלוע (רמ"א שם).

- **שיש מטבח / כיור / שולחן אוכל** – לכתחילה יש לנקות היטב ולאחר מכן לערות עליהם מים רותחים מכלי ראשון (ש"ע סי' תנ"א סעי' ב), אם לא ניתן יש לנקות היטב ולכסות בנייר כסף עבה או בשעוונית.
- **מדיח כלים** – להמתין 24 שעות מהשימוש האחרון, לנקות היטב, בפרט את המסננת, ולהפעיל על חום הגבוה. את המגשים לכתחילה יש להגעיל במים רותחים או בעירוי, כשלא ניתן אפשר להגעילם במדיח בתוכנית הארוכה והחמה ביותר.
- **סכרים** – גם כלי שבלע בחום של כלי שני, משום חומרת איסור חמץ, צריך הגעלה כפי רמת החום ממנה בלע (ש"ע סי' תנ"א סעי' ה), אולם בדיעבד אם השתמשו בלא הגעלה והוא אינו בן יומו אין לאסור (משנ"ב שם סק"א).
- **נוזל**, וגם כיון שהאש בוערת תמיד תחת החצובה החמץ שנפל שם מיד נשרף, לשם כך ניתן גם לעטוף את החצובה בנייר כסף עבה. **למנהג הספרדים** – מספיק לנקותה היטב ולהגעילה ברותחים, או בעירוי מכלי ראשון.
- **פלטח** – כנ"ל לגבי חצובה. **למנהג האשכנזים** – לנקות היטב, לחממה למשך שעה, לאחר מכן לעטוף בנייר כסף עבה. **למנהג הספרדים** – לנקות היטב ואחר כך להגעילה בעירוי מכלי ראשון.
- **מחבת** – **לדעת השו"ע** (סי' תנ"א סעי' י"א) הכשרה לפסח בהגעלה, כיון שמניחים בה שמן רוחש דינה כמו בליעה על ידי נוזלים. אולם **לדעת הרמ"א** (שו"ע) הכשרה בליבון קל, כיון שפעמים רבות השמן נגמר והבליעה הופכת להיות בליעה באש ללא נוזלים.

הלכות הכנה לליל הסדר

"בערב פסח (י"ד ניסן) יקיים אדם שויתי ה' לנגדי תמיד", בכל היום כולו בעבודת השם יתברך ביראה ובאהבה. ביראה – שיקיים אך ביום הראשון תשבותו, ויהיה זהיר וזריז לבער החמץ לבטלו, ויהרהר בתשובה ויפשפש במעשיו ... ובאהבה – בשמחת המקום ברוך הוא, בקדושה ובטהרה ובשמירה יתירה" (של"ה ח"ב עמ' קמד)

- **סידור הקערה** – בקערה צריך להניח חמשה דברים: 1. כרפס עם מי מלח. 2. שלוש מצות. 3. מרור. 4. חרוסת. 5. שני תבשילים (זרוע צלזיה וזכר לקרבן פסח, וביצה מבושלת וזכר לקרבן חגיגה שנאכל יחד עם קרבן פסח). **למנהג האשכנזים** – כל מה שמוקדם בליל הסדר יונח בקערה קרוב יותר לעורך הסדר (והיינו כפי סדר הרשימה הנ"ל), **ולמנהג הספרדים** (על פי האר"י הקדוש): שלוש מצות – למעלה (חכמה בינה ודעת), מתחתיהם מצד ימין – זרוע (חסד) ומצד שמאל – ביצה (גבורה), מתחתיהם באמצע – מרור (תפארת), ומתחתיו מצד ימין – חרוסת (נצח) ומצד שמאל – כרפס (הוד), ולמטה באמצע – מרור לכורך (יסוד), והקערה עצמה כנגד המלכות.
- **חרוסת** – "עושיין החרוסת מפירות שנמשלו בהם ישראל, כגון תפוחים, תאנים, אגוזים, רימונים ושקדים (משום ששקד הקב"ה על הקץ). ונותנים תבלין כגון קינמון וזנגביל הדומים לתבן" (רמ"א).
- **סידור השולחן** – יסדר שולחנו יפה בכלים נאים כפי כוחו (שו"ע). "מצוה לנהוג שררה בליל פסח ובוזה יכופר מה שנהג שררה וגאווה כל
- **השנה" (כף החיים).** צריך להכין מראש כריות כדי שההסבה תהיה דרך חירות ונוחות ולא צער.
- **הכנת הכוסות והיין** – חובה להשתמש בכוסות שיש בהם שיעור רביעית (86 סמ"ק). מצווה לחזור אחרי יין אדום (שו"ע) אלא אם כן היין הלבן משובח ממנו (רמ"א).
- **הכנת המצות** – **לצורך מצת מצווה של ליל הסדר חובה לקנות "מצות שמורות"**. יש לשים לב שיש מספיק מצות לכל המסובים (4 כזיתות לכל אחד ואחת מהמסובים).
- **זריזות** – מצווה למהר לערוך את הסדר כדי שלא יישנו הילדים (שו"ע). "שהתורה העידה על ככה כמו שדרשו: כנגד ארבעה בנים דיברה תורה ... ומאד חביבה מצות הסדר שלא מצאנו שהקפידה תורה על תינוקות יותר מלילה זה דכתיב והגדת לבנך" (מהר"ל).
- **חילוק קליות ואגוזים** – מצווה לחלק לילדים קליות ואגוזים, או כל דבר אחר שהם אוהבים, כדי שיראו 'שיש שינוי' וישאלו שאלות וכדי שישמחו ולא ירדמו.

הלכות כלליות לליל הסדר

"בליל הסדר יתנהגו הוא ואשתו כמלך ומלכה ובני ביתו כבני מלכים ... וקדושת הלילה הזה וכל הדינים הנוהגים היא קדושה רבה במאד, כי אז בחר בנו ה' יתברך מכל העמים וקדשנו במצוותיו, על כן ראוי לאדם להיות נזהר שלא ידבר בלילה הזה שום שיחה משיחת חולין ולא יהיה נפרד מדביקות בה' יתברך" (של"ה שם)

- השמחה והחירות. וכן תיקנו לאכול המצות ולשתות היין – בהסבה על צד שמאל דרך חירות.
- **נמצא שבזמן הזה נותרו בידינו שתי מצוות מהתורה:** אכילת כזית מצה ואמירת ההגדה. **וארבע מצוות מדרבנן:** כזית מצה של אפיקומן וזכר לקרבן פסח, כזית מרור, ארבע כוסות והסבה.
- כל אחד בין אנשים בין נשים ואפילו קטנים שהגיעו לחינוך חייבים בכל מצוות הלילה הזה – מצה, ד' כוסות, הגדה, ישיבה בהסבה דרך חירות.

אכילה מצה

- **במהלך ליל הסדר אוכלים ארבעה כזיתות מצה.** בתחילה נוטל עורך הסדר שלוש מצות, שנים ללחם משנה ואחת באמצע שהיא המצה החצויה למצה. לאחר שמברך המוציא שומט את המצה התחתונה, מברך על אכילת מצה, **ואז אוכל שתי כזיתות**, כזית אחד מהמצה העליונה לברכת המוציא, וכזית אחד מהמצה האמצעית החצויה לברכת אכילת מצה. **אחר כך אוכלים עוד כזית בכורך עם המרור, ובסוף הסעודה כזית נוסף לאפיקומן** וזכר לקרבן פסח.

מצוות הלילה

- בליל הסדר נצטוונו מהתורה לאכול שלושה דברים: **פסח מצה ומרור**. 1. פסח – להזכיר הנס שה' הכה בבכורי מצרים ועל בתי ישראל פסח. 2. מצה – זכר למצות שאכלו אבותינו כשיצאו ממצרים לחירות. 3. מרור – זכר לעבודת הפרך והשעבוד המר של אבותינו במצרים.
- **פסח** – כיום שבית המקדש חרב, איננו יכולים להקריב קרבן פסח, וזכר לקרבן פסח אוכלים כזית מצה אחר 'שולחן עורך' הנקרא – 'אפיקומן'.
- **מרור** – מן התורה אכילת המרור תלויה באכילת קרבן הפסח, וכשאין מקיימים את הפסח אין מצווה לאכול את המרור, אבל חכמים תיקנו לאכול מרור גם אחר החורבן.
- **מצה** – לגבי מצוות אכילת המצה לא חל שינוי, וגם לאחר חורבן הבית ישנה מצווה מהתורה לאכול כזית מצה.
- **הגדה** – מצוות ההגדה נהגת גם בזמן הזה מן התורה.
- **ארבע כוסות יין** – בנוסף למצוות שנצטוונו מהתורה, חכמים תקנו לשלב בתוך אמירת ההגדה שתיית ארבע כוסות יין, לבטא את

- **בליל הסדר חובה לאכול "מצות שמורות"**. שתי משמעויות לשמירה: א. שמירת החיטים משעת הקצירה שלא יבואו במגע עם מים (רי"ף, רמב"ם). ב. שמירה בשעת הלישה והאפייה שיהיה כוונה לשם מצוה, ולכתחילה מקפידים על כך גם בקצירה ובטחינה (שאליות, רשב"א).

ארבע כוסות

- תקנו חכמים לשתות ארבע כוסות יין בליל הסדר על סדר ההגדה (קידוש, מגיד, ברכת המזון, הלל), כדי להרבות בשמחת הגאולה וכביטוי לחירות.
- שיעור הכוס צריך להיות רביעית (86 סמ"ק, גימטריא "כוס"). יש להקפיד שתהיה הכוס שלמה ולא שבורה, ושתהיה מלאה לכבוד המצוה אפילו אם מכילה יותר מרביעית.
- לכתחילה טוב לשתות את כל היין שבכוס אפילו כשהיא גדולה, ובדיעבד ישתה את רוב הכוס, ולכל הפחות צריך לשתות רוב רביעית ושהיה כמלא לוגמיו, (אדם שפיו גדול שיעור מלא לוגמיו הוא קרוב לרביעית). לכתחילה צריך לשתות את רוב הכוס בשתייה אחת ברצף עם הפסקות קלות לנשימה.
- **לשיטת האשכנזים** – מברכים בורא פרי הגפן על כל הארבע כוסות, ואף שלא היה היסח דעת ביניהם כיון שכל כוס מצוה בפני עצמה.
- **לשיטת הספרדים** – מברכים בורא פרי הגפן על הכוס הראשונה, אך לא על השניה, הואיל ואין היסח דעת בין הראשונה לשניה, וכן מברכים על הכוס השלישית מפני שהיא כוס של ברכת המזון, אך לא על הכוס הרביעית, מפני שהכוס השלישית פוטרת את הרביעית.

שיעור הכזית ושיעור זמן האכילה

- **שיעור הכזית** – בעקבות הגלויות נתעורר ספק מהו שיעור הכזית: לדעת

הרמב"ם – הוא קצת פחות משיעור נפח שליש ביצה, ולדעת התוס' – הוא כשיעור נפח מחצית ביצה. בנוסף יש מאחרוני פוסקי אשכנז (נודע ביהודה וחזון איש) שמחמירים וסוברים כי גודל הביצים של ימינו הינו כמחצית מהגודל שהיה בתקופת חז"ל, ולפיכך לשיטתם כיום שיעור כזית הינו כשיעור ביצה שלמה.

- **למעשה במצוות שיסודן מהתורה וכן במצוות שצריך לברך עליהם – יש להחמיר כשיטת התוס'** (ולאשכנזים להחמיר גם כחזו"א, הספרדים לא חששו לזה כלל). לכן בכזית הראשון של המצה שהוא מהתורה יש להחמיר שיהיה בשיעור מחצית ביצה (שו"ע סי' תפ"ו), וכן בכזית מרור כיון שמברכים עליו (משנ"ב שם). אבל בכזית כורך וכזית אפיקומן שהם מדרבנן ניתן להקל כשיטת הרמב"ם – שליש ביצה (משנ"ב שם).
- נחלקו הפוסקים האם יש לחשב שיעור הכזית בנפח או במשקל. דעת רוב ככל הראשונים לחשב בנפח, וכן נהגו האשכנזים – **לפי זה נפח מחצית ביצה הוא בשליש מצת מכונה, ונפח שליש ביצה הוא כחמישית מצת מכונה** (ולנוהגים כחזו"א הוא כפול). **בין הספרדים נחלקו המנהגים**: הרבה מאחרוני הספרדים נהגו לחשב משקל – **לפי זה משקל מחצית ביצה הוא 29 גרם, ויוצא בדיוק מצת מכונה אחת**, וכן הורו הרב עובדיה יוסף והרב מרדכי אליהו זצ"ל (במצות רכות יוצא חתיכה הרבה יותר קטנה), אמנם יש שהורו גם לספרדים לחשב נפח (הגר"צ, הרב משאש). (בחסה למרור אין כל כך פער בין משקל לנפח).
- **שיעור זמן האכילה** – את אכילת הכזית צריך לאכול בשיעור של כדי אכילת פרס. פרס משמעותו חצי ככר, לשיטת הרמב"ם – הוא שיעור ג' ביצים, ולשיטת רש"י – הוא שיעור ד' ביצים, ובחישוב לפי זמן זה יוצא בין 7 דקות ל-9 דקות. **למעשה אין צורך להסתכל בשעון, כל מי שאוכל את המצה (אפילו מצת מכונה שלימה) בנחת וברציפות בודאי יצא ידי חובה.**

מספר הלכות למהלך ליל הסדר

"כל האורות שנתגלו בליל פסח ביציאת מצרים הם מתגלים בכל שנה ושנה (כמבואר באריז"ל) ולכן מרגיש האדם בעצמו בליל פסח שיש לו הארה ושמחה יותר משאר לילי יום טוב ושבת" (קפ החיים סי' תע"ג ס"ק קנ"ב)

- **מוציא מצא** – משעה שצריך על אכילת מצה לא יסיח דעתו בדבר שאינו מענין הסעודה עד שיאכל את המצה שבכורך.
- **שולחן עורך** – לשים לב לאכול במידה, כדי שישאר מקום למצה בסוף הסעודה הנקראת 'אפיקומן' זכר לקרבן פסח שנאכל על השובע.
- **צפון (אפיקומן)** – בזמן בית המקדש אחר גמר הסעודה היו אוכלים כל אחד כזית מקרבן פסח שנאכל על השובע יחד עם כזית מצה. בזמן הזה אנו אוכלים מצה בגמר הסעודה זכר לקרבן פסח. **ויש לכוון בו לשני טעמים**: א. זכר לקרבן פסח. ב. לשם אכילת מצה.
- צריך להקפיד לאכול את האפיקומן לפני חצות לילה (00:41). צריך לאוכלו במקום אחד כדין קרבן פסח שנאמר בו "בבית אחד יאכל".
- אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן – אפיקומן הוא נוטריקון של המילים: אפיקו-מן, ופירושו הוציאו מיני מתיקה, והיינו שאחר אכילת הפסח אין לאכול ולשתות שום דבר מלבד מים, כדי שישאר בפיו טעם של הפסח, ובזמן הזה טעם של המצה. הרבה פוסקים מקילים לשתות כל משקה.
- **ברך** – כוס של ברכת המזון צריך הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ, אלא אם כן הוא נקי. גם מי שלא נזהר בכך כל השנה, בלילה זה יזהר משום הידור מצוה (משנה ברורה).
- **נרצה** – "חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה" (שו"ע).
- **כל ההלכות הנוגעות למהלך ליל הסדר** – כתובות בתוך ההגדה של פסח, נעיר מספר הערות שיש לשים לב אליהם במהלך ליל הסדר.
- **אמירת סימני הסדר** – קודם שיעשה קדש, יאמר בפיו "קדש", וכן על זה הדרך בכל סימני הסדר (קפ החיים). **וטוב בכל סימן לשיר יחד את כל סדר הסימנים, ושוב לחזור בשיר על הסימנים עד לסימן בו נמצאים.**
- **קדש** – בברכת שהחיינו יש לכוון על כל המצוות שמקיימים בליל הסדר (שתי מצוות מהתורה: אכילת כזית מצה ואמירת ההגדה. וארבע מצוות מדרבנן: כזית מצה של אפיקומן, כזית מרור, ד' כוסות והסבה).
- **כרפס** – בברכת בורא פרי האדמה על הכרפס יש לכוון לפטור גם את המרור שיאכל אחר כך.
- **מגיד** – בין כוס ראשונה לשניה, אם צריך יכול לשתות מים, מיץ, קפה או תה, וכן לאכול פירות וירקות, אמנם אחר שהתחיל את ההגדה אין להפסיק בשתייה או אכילה שאמירת ההגדה כתפילה (ביאור הלכה).
- **נוסח ההגדה** תוקן על ידי אנשי כנסת הגדולה שחיו בתחילת בית שני, במשך הדורות נוספו עוד קטעים על ידי גדולי התנאים והאמוראים וכוונתו בהם כוונה עצומה ונפלאה ידועה אצלם, דברים העומדים ברומם של עולם (הגדת מעשה ניסים עמ' ו'), עד שלפני כ-800 שנה נתקבל נוסח מוסכם על קהילות ישראל ויסודו בנוסחת סידור רב עמרם גאון. גם מי שאינו יכול לומר את כל ההגדה **צריך לכל הפחות לעסוק במשמעות של שלשת מצוות של ליל הסדר – פסח מצה ומרור.**
- אין לומר את ההגדה בהסבה אלא רק באימה וביראה (משנ"ב מהשל"ה), אך גם בשמחה והתלהבות (זוהר הקדוש פרשת בא, וקפ החיים).

יזכנו השם יתברך לפסח כשר ושמח

ובמהרה נעלה ונראה לפנינו עם קרבן פסח בבית המקדש